

PRZYSADA (81) *sb f*

-sad- (60), -såd- (2); -såd- KochMRot; -sad- : -såd- Mqcz (7:1); -åd; *końcowe a jasne*.

sg N przysada (18). ◇ *G* przysady (26). ◇ *A* przysadę (11). ◇ *I* przysadą (5). ◇ *L* przysadzie (1). ◇
pl N przysady (3). ◇ *G* przysåd (14). ◇ *A* przysady (3). ◇ [L przysadach.]

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVI (pięć z niżej notowanych przykładów) – XIX w.

1. *Dodatek; accessio, adiectio, incrementum, lucrum Calep* (29) : Accessio, incrementum, lucrum, adiectio – Przijada [*lege: przysada*], Prziczinek, Przijdatek. *Calep* 12b, 24a.

Przen (1) : Prawdã ieft iż rzekomo chwaliće Báránká onego/ ále nie lámego ábowiem przytzniaćie inŕze Báránki/ do niego: A then Pan niechce przyfády y thowarzyćzow żadnych/ ániteřz chce dáć chwały fwoiey fтворzeniu żadnemu. *KrowObr* 68v.

a. *Niesłuszny, niewłaściwy dodatek do tekstu lub obyczaju religijnego, zwłaszcza obcy wtřęt w Piśmie Św.* (22) : Nowy Teřtáment znowu przełóžony/ á ná wielu mieyřcách za pewnymi dowodámi odprzyfád przez Simoná Budne⁸⁰ oczyřćiony/ y krotkimi przypifkámi po kráioch objařniony. *BudNT kt, przedm* a5v, c4v, d2v; Vřzywálic teř tego ftanu [*małżeńřkiego*]/ ták Zydowie iáko Pogáni/ ále iż go źle vřzywáli/ więc Pan Chriftus Syn Boży nářz Zbáwiciel/ náprawić ij/ y od wřzyřtkich przyfád nietráfnych oczyřćić raczył/ á przywiodł ij w iego pierwřzã klobę *KarnNap* F2v; Tylko to okařę kilkanařcie przykłádow/ że w Graeckim texćie ieft y řilá przyfád niepotrzebnych/ y wiele fłow y rzeczy czálem nie dořtawa/ y řilá ieft odmian řzkodliwych. *WujNT przedm* 12, *przedm* 13, 15; [*Respons* H4v].

przysada czego [= w postaci czego] (1): Trzećia [*choroba Rzeczypospolitej*]/ náruřzenie religiey. Kátholickiey/ y przyfádá heretyckiey zarázy. *SkarKazSej* 664b; [Bo ći Hárcerze Luterfcy y Kálwińfcy/ řielá o przyfádách y przymiotách rozmáitých zabobonow báią/ kiedy fwoię Ewángeliã z bluźnierřtw Luterřkich álbo Kálwińřkich vprzędžionã/ zá fłowo Bože vdáią *ŁaszczOkulary*)?(2v].

przysada czego [= w czym] (1): *WujNT przedm* 15 *cf W połączaniu szeregowym*.

przysada czyja [w tym: ai poss (3), G sb (1)] (4): Abowiem tákowa wiárá lámá tylko/ wřzelkiego třłowieká řpráviedliwym třyni/ przed Pánem Bogiem [...]: Niethák iáko thy powiádařz fáłřzywie řromocã wiárę [...] y mowiãc/ iż niedofić wierzyć. Toć fã nie Prorockie/ áni Apořtolřkie fłowã/ ále Duchá nietřyřtego przyfádá *KrowObr* 55v; Przeřoř gánimy wřzyřtkie niepotrzebne ludzkie przyfády/ á nawięcey to iż Papieřz Kielich Páńřki ludowi krzeřćiańřkiemu řmiał odiać przećiwko iářney vřtáwie Syná Bořego *WujJudConf* 177v; *BudNT przedm* a5v; [Gdyř te krotko wřpomniáne y inřze rozmáite przyfády/ Kořćiołá wářzego/ poźniey fã wymyřlone/ wedłóg iářnych o tym w Xięgach Kořćielnych řwiadectw. *Respons* H4v; *TurnZwierc* A2 (*Linde*)]. *Cf Wyrażenie przyimkowe*.

W charakterystycznych połączeniach: przysady niepotrzebne (2), *nietrafne; przysady ducha nieczystego, ludzkie (człowiecze)* (3); *od przysad oczyřćiony (oczysćić)* (3), *wolniejszy* (2).

W połączeniach szeregowych (1): Pokazałemći oto/ Czytelniku miły/ Graeckiego Nowego Teřtámentu niemále przyfády/ odmiány/ defekty/ y omyłki: ktorých w nářzym Láćińřkim nie naydźieřz. *WujNT przedm* 15. *Cf Wyrażenie przyimkowe*.

[*W przeciwstawieniu: »grunt ... przysada«*: Dla tych iednář/ ktorzy nie ták řam grunt iáko więcey ledá przyfády w rzecřách vpátrowãć zwykli/ iefřczę [...] odpowieř *BronApokr* 126.]

Szeregi: »(i) przysady(-a), (i) omyłki (a. omylność)« [szyk 4:1] (5): Tu iuż dofyć małz rády gdy fłyzyfz łczyre łowá Páńskie/ á práwie iáko złoto ogniem wypolerowane. Gdiż w tych świętich łowiech iego iuż żadney przyłády/ iuż żadney omylności nigdziey nie zołtawa. *RejAp* 44; Przedfię iefzcze wpiśmie Apóstołfkiem/ to ieft y wliściech y w Ewáneliach Słowieńskich ná Mołkwie Drukowaných/ [...] ieft wiele y omyłek y przyład. (*marg*) Księgi Słowieńskie wiele fałżu wfobie maia. (-) *BudNT przedm* c6, *przedm* a5v; *WujNT przedm* 5, 17. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.]

【»przysady a przyczynki«: [...] nie wdaiąc fię niepotrzebnie w roftrząłanie hiftoriey/ ktore nie bez przyład á przyczynkow przytacza. *BronApokr* 228.

»przysady i przymioty«: *ŁaszczOkulary*)?(2v; ZVft przeciwnikow Ewángeliey Chryftufá Pána nigdy to nie wchodzi/ [...] że v nich prawdziwa wiára/ prawdziwy kościoł/ á to *iure quoda^m hereditario* od Apóstołow ś. máia. Co iefliby tak było/ mieliby ná podaniach Apóstołfkich w piśmie ś. zołtawionych tylko polegác/ przyłády y przymioty wichrowátych mozgow/ zwłafzczá łowu Bożemu przeciwne odrzuciwfzy. *TurnZwierc* A2 (*Linde*).】

»przysady i sfalszowanie« (1): Czwarła przyczyná/ iz Nowy teftáment Lácińfki ftáry dáleko ieft łczyrfzy/ pewniefzy/ y od przyład y zfałżowania wolniefzy/ á nizli wfzytkie Graeckie *WujNT przedm* 10.

Wyrażenie przyimkowe: »bez przysady« (4): Oni [*doktorzy Kościoła*] żadnego áffektu złego/ áni gniewu/ áni nienáwiści przeciw nikomu/ áni przyiáźni niemieli: ále bez wfzelákiey przyłády co prawdá/ á co im Duch ś. náchnął/ to piáli *WujJud* 35; A co fie dotyczy Ceremoniey Kościelnych á zwłafzczá przy wzywaniu Wiečerzey Páńskiey/ lámá Confefsia Sáłka y Augfpurfka świadcza/ że te łá naylepfze Ceremonie/ ktore od Pána Kryftufá łá podáne/ y w ony^m Kościele pierwzym záchowane były/ ktore zá pomocá Páńfká y łáfká iego łá do Zborow náłzych prawdziwie bez przyłády wwiedzione. *WujJudConf* 14v; *ReszList* 189; [WiśnOkaz 317 (*Linde*)].

~ *bez przysad czyich* (1): Vmysł záifte moy tylko ten był y iefzcze ieft/ żebym wtem chwale Bożey/ y zborowi iego/ przynamniey miedzy fwego ięzyká narodem/ pośluzył/ iákoby piłmo święte włáśnie/ á bez ludzkich przyład (choć nie dwornemi słowy) brzmiáło. *BudNT przedm* dv; [Náukę y wftáwy iedynego Miłtrzá Kryftufá Pána cále/ bez przyład omylnych rozumow ludzkich [...] przyjmujemy *WiśnOkaz* 615v (*Linde błędnie* 616)].

【*W połączeniu szeregowym*: ktory [*Pan*] rołkazał [...] ábyfmy bráli y wzywáli/ thák iáko on łam połtanowił bez wfzey odmiány y przyłády áłbo nárużenia *GilKat* 388 (*Linde*).】 ~

b. Dodatek psujący jakość całości (4) : Nie od rołkoczyć poślzá [*Orszulka*]: poślzáć od trudności/ Od pracéy/ od fráfunków/ od złez/ od záłóści: Czego świat ma tak wiele/ że by téż co było W tym docześnym żywócie człowieczeńftwu miło: Muśi łmák fwóy wtráćić prze wielkość przyłády *KochTr* 22.

przysada czego [= *na czym polegająca*] (2): O tym namniey wátpić nie potrzebá: że te vczynki/ gdy ie kto ku czći á chwale Bożey w iego łálce czyni/ Pánu Bogu fie podobáia. Lecż modlitwy/ Połty/ y iáłmużny zgołá łá lepfze. Bo w onych łpráwách ziemfkich záwłze ieft iáka przyłádá włálnych pożytkow áłbo miłóści przyrodzoney: á w tych nie tak. *WujJud* 212; *WujNT* 584.

Wyrażenie *przyimkowe*: »bez przysady« (1): [*doktorowie*] tak wykładają: że wierni którzy na fundamencie Chrystusie/ to jest na wierze Pana Chrystusowej/ złoto/ srebro y drogie kamienie budują/ to jest doskonałą naukę y doskonałe czyny/ bez żadnej przyłady (iako Apostołowie/ Męczennicy/ y inni ludzie doskonałi) mogą się nie bać ognia czyszcowego: bo ten złotu y srebru nic nie zaszkodzi. *WujNT* 584.

2. Domieszka; admistio Cn (20) :

Przen (1) : Niemalsz tu [*na świecie*] żadnej rozkołzy prawej: Niemalsz fortuny długo łaskawej: Wszystkim rozkołzam żółć jest przyładą *ZawJeft* 30.

a. Składnik wód mineralnych (6) : Pod Seną w Awiniowskiéy kałuży [...] trzy różne wody/ iedną kruszcem siarczanego/ druga miedzianego/ trzecia żelaznego/ y innych dożyć takich/ [...] które to naturą/ czasy wiecznymi/ w tychże miejscach/ z tą przyładą/ mieć chce: iż słona/ ikąd iedno idzie/ zawsze słona: siarczana/ zawsze siarczana: gorąca/ zawsze gorącą *Oczko* 4v, 7.

W połączeniu z przymiotnikiem od nazwy minerału (2): gdyż [*woda*] własność którego kruszcem mając/ z przyładą siarczaną/ smak y wonią używaniu zwyczajnemu przeciwną pokazuje. *Oczko* 10v; tedy wapienne [*wody*]/ w których gips/ ołowna przyładą/ rdza/ albo żelazna istotą/ zgola ich zaniechać *Oczko* 23.

W przeciwstawieniu: »sam ... z przysadą« (1): A iż ci wyliczamy sposoby używania wód/ té/ wannę/ błoto/ ducie/ y pićie/ tedy tak więdz/ że wpićiu lekarskim/ często bardzo używają cieplicznych/ ażwłaszcza siarczanych wód/ czasem słomych/ czasem z przyładą *Oczko* 19.

Szereg: »przysada a własność« (1): Lecz Fallopi [...] w garncu poléwanym błoto z taką wodą ogniem lekkim waząc/ fukną cwykiel [...] w wodę wetknął/ aby go koniec daleko nad laszczką zawieszony/ parą która wzgóre idzie się napełniał/ a kroplami które się z niego łączyły/ przyładę a własność [!] wody odłączał: gdyż siarką/ hałun/ wiotriól/ [...] smak y wonią z siebie dają *Oczko* 11.

b. Metal wchodzący w skład stopu; temperatura Mącz, Cn; temperamentum Mącz; temperaculum, temperatio Cn (13) : AEro, Fałszywe/ przładę czynię/ miedzią okrywam. *Mącz* 5a; Subaeratum aurum. Nie lczere złoto w którym przładi części jest. Złoto s miedzią zmieszane *Mącz* 5a; Putus, id est, Purus, Czysty/ lcziry/ wypolerowany. Unde argentum putum, Szczeré srebro które jest od przyłady otopiono. *Mącz* 333d; AEs temperare, Miedzi słwą przładę przidąć. *Mącz* 443a, 21b, 332d, 443b; O kruszczach tu nic/ których dożyć: bo musiałbym z żalem y o pieniądżach/ z których słoro w Polfcze/ w Litwie/ y w Prusiech ich nakuia/ przez ręce żydowskie y cudzoziemców machlerstwo wnet zgorzą przyładą/ przekowane kotły rdniey/ niż monetę miewamy. *GostGospSieb* +4; [probierze wszytcy w miennicy ciż co i pierwej i niechajże ci probują a powiedzą, jeśli jaka przysada w srebrze jest *ListyZygmAug* 1555 310; *Glosy II nr 74/108*].

przysada czego (1): Formalis temperatura aeris, Pewną przyładą miedzi. *Mącz* 134b.

Przen (4) : (*nagł*) Suchodolscy. (–) TO zda mi się dobry brant/ a mało przyłady/ Bo gi bardzo śladnie znać/ w którym nie mały wady. *RejZwierz* 84v; *PudlFr* 46.

Szereg: »przysada albo (ani) żużelica« (2): Ziarno wolę okrom plew/ gdy mi to Bog daie/ W tym bacę że są różne nacje obyczajne. A wierz mi że w swej dumie trzech Bogow nie kuję/ A z Aryuzem lepiej niżli ty szymię. Przysady v mnie niemalsz ani żużelice/ Trzymam się co nablizey niebieskiej

Kuznice. *Prot Cv*; Nielzać iedność fie nam vřtáwicznje polerowác potrzebá/ bo tego żadnego podobno ná swiecie nie mářz/ w ktorymby przifády álbo zuřelice [!] nie nálařz/ á w drugim theř y řywe řrebro/ czo to wřzytko z miłofiernych vcřzynkow przychodzi. *RejZwierc* 103.

3. [*Procent od pořyczonej sumy pieniędzy*]:

Wyrażenie: »przysada lichwiarska«: Górá miłofierdzia/ [...] z wielkim podřwignieniem ludzi potrzebuiących pieniędzy pořtanowiona/ nie ma żadney przifady lichwiářkiey. Bo álbo krom zařtáwy nic przy pořyczániu nie biorá/ [...] álbo rzecz bárzo mářá biorá *řmigLichwa* 10.]

4. [*Dodatkowa, osobna klauzula testamentowa*]:

Wyrażenie przyimkowe: »na przysadzie«: A iřem nie wspomniał wyszej dworów moich w Wilnie na przedmieřciu i kamienicę w mieřcie, tedy tak to mieć chcę, i prořę, aby w tem wypeřnili synowie moi tę ostatnią wolę moją, řeby ten, któremusiekolwiek z nich dostaná na dziale wiecznym Birře przeciw dworowi mojemu murowanemu nad Wiliją z ulicami do niego naleřącemi, wziář [...] dwór moj drzewiany u bramy wiliyeyskiej i drugi dworek drzewiany na rogu tej ulicy, którą od tamtego dwora na Puszkarnią idzie, [...] a ten teř pewno będzie móřł być kontent, któremu się przeciw temu tak wielkim kosztem budowany ten mój dwór i na tak osobliwej przysadzie dostanie. [1599 r.] *TestEwang* 93.]

5. *Cecha, włáściwořć, zwykle dodatkowa; accidens, attributio Cn (25)*: A nadobna to w káždym iest záwřdy przifádá/ Gdzye fie zřáczá z rozumem náwřzem mądra rádá. *RejWiz* 8v; ále Polak miřy/ Nadobnie cnotą pachnie lepiej niř kto iny. Zwłářczá do Rycerřkich řpraw/ nie pytam fie dáley/ Bo teř czářem pomyli/ kiedy woła náley. To teř niezła przifádá/ tę ma w łobie miářę/ Kiedy czo komu rzeczę/ mocno chowa wiářę. *RejZwierc* 241; gdyř pářticulária o káždęy chorobie wyrářić/ rzecz nád miářę trudna: nie prze to áby choroby/ y ich włářnořci/ nam wiadomé nie były/ [...] lecz iř w káždęy chorobie przifádá iáka być muři/ náturze pácyentá który nią choruie/ włářna *Oczko* 25.

przysada czego (1): Bo kiedy kto niecnotliwy/ Iuř teř záraz nieřzczeřliwy. Złořć/ řwawola/ vpór/ chytróřć/ Kłámřtwo/ zazdrořć/ pychá/ byřtrořć/ Opiřtwo/ wřzetecznořć/ zwały/ Y inřze złořci przifady. Włářné złořci ludzi přuiá/ Té im nieřzczeřćie gotuiá *KochMRot* B3.

a. *Wada (21)*: Dawno w Ludzech tá przifada By była na wientřa rada Nykd ye y [*lege*: jej] niebaczi do řřebie *RejKup* v7v; *LubPs* gg5; W thym bywa trudno náydowác przifady/ Kto z inych zbiera nadobne przykłády. *RejZwierc* 219; Nie tho fláchectwo chłubić fie prádziády/ Więřřza tho nie mieć ná cnotie przifady. *RejZwierc* 219v; Węgrzyn to męřny narod/ ale theř ma wádeř/ Y nietrefną czářem w nim teř naydzie przifád[ę]. *RejZwierc* 241v, B2, 142, 219v [2 r.], 243; Zmácy fercá/ wytrzářni wřzytki mé rády/ Wřzytki myřli/ o pánie: ielli przifady Naydřiefz co wemnie řpólnęy z niepobořnemi/ Niechay iednáko będę ořádzon z niemi. *KochPs* 204; *KochFr* 9; Pářz ná niewinnę dźiatki gdje niemář przifady/ Ani iefcze wwodzą człowieká złę rády: Vyřrzyřz znáki nie malé wrodzonęy hoynořci/ Y cnoty: á nie vyřrzyřz řkempřřtwá [!] y chćiwořci. *KochDz* 105, 104; Bo według Ambrořego ř. inřze cnoty mogá mieć przifádeř: iáko mądrořć/ moře mieć chytróřć y złořć: Męřnořć/ moře mieć gniew y popędliwořć: Miernořć/ moře mieć ckliwořć ábo niecierpliwořć. *PowodPr* 63; [Ták Słóńce to náiiářnieyřze Pan á Zbáwićiel twoy/ w łámy m łobie nie máięc iáko przifady złořci/ tak teř ćiemney nie vmieiętnořci *BzowRóř* 61 (*Linde*)].

Wyrażenia: »szpetna przysada« (4): Szpethna przyłada ktho czudnie moui a zle miłli *RejJóz O2 marg, O2*; Nye zbędzye łye w domu mym ten który czyni zdradę/ Ani ten który w kłamstwie ma łwą szpetną przyładę *LubPs X3; HistLan E3v*.

»zła przysada« (1): A wślakoż zaś bārzo prętko przepomnyeli tego/ Co Pan nád nimi okazał w łprawach Bołtwá łwego Wnet okazáli nyewyárę w łoby złą przyładę/ Nie czekáyac wnet wzgárdzili ná wślem Páńłką rádę *LubPs Y2v*.

Przen (1) :

Szereg: »przysada a zły brant« (1): Y což po łkárbiech po perlach po złocie/ Kiedy przyładá á zły bránt ná cnocie. *RejZwierc 222*.

6. Oszustwo, fałsz; podstęp (6) : Tákże też to/ gdy kto komu dawa poćciwą rádę/ piękne vpominanie/ ołtrozną przełtrogę/ coby go miály przywodzić do łławy y do poćciwołci/ á iż mu nie da álbo vpominku/ álbo dobrodzieyłtwá iákiego/ tedy łie to v niego zá połmiech á ielzçze ktemu zá iákął przykrą przyładę zda. *RejZwierc 99v*.

W połączeniu szeregowym (1): Włdy łie v nich [rzemiełników] náyduie obyczáy łzkárády/ Pełne [!] zdrády ze włzech łtron fałzuy przyłády. Pátrzay iedno Złotniká iák łobie vğadza/ Do Grzywny łrebrá/ miedzi trzy łoty przyłáda. A włdy rzeczę iż to ielł págáment prawdziwy *BielRozm 16*.

Wyrażenie: »zła przysada« = *sine fuco Cn (2):* FAKtion krol Lenezum miáłłá Troiáńłkiego/ Mogłby przyłć ná poradę tu do Trzebińłkiego/ [...] Y powiemłi nie máłz tu żadney złey przyłády *PaprPan Ev. Cf Wyrażenie przyimkowe*.

Wyrażenie przyimkowe: »bez, procz przysady« (2:1): bo CHryłtus bes przyłády práwy Bóg ielł. *BiałKat 180v marg; Profłę/ nieznaćie kogo/ cobym bez przyłády Koniá v niego kupił: bo dziś pełno zdrády? WyprPl B2*.

~ *Wyrażenie:* »procz złej przysady« (1): Też który w yęzyku łwym nye vczyni zdrády/ A przeciwo bliźnyemu nye łłuka złey rády/ Owślem mu wśłego życzy procz wśłey złey przyłády. *LubPs D2v*. ~

7. Przesadnie kwiecista, ekspresywna mowa (1) :

W połączeniu szeregowym (1): *GosłCast 42 cf Wyrażenie*.

Wyrażenie: »stuczna przysada« (1): Inłzē poćiechy włzytkiē/ y wyłłáwnē mowy/ Kłórémi wybiiáią rádo łrołki z głowy/ Rády/ vćiechy/ piołnki/ á łtuczne przyłády/ Fráłzki to łá/ á rychłéy wiodá do zawády. *GosłCast 42*.

8. [Młode rośliny przeznaczone do rozsadzenia, rozsada: (nagł) Exposita na wychowanie albo i na potrzeby folwarku komorskiego 1582 (-) [...] za nasienie przysadne 3 [grosze] za konopne siemię do sienia 12 [groszy] [...] za przysadę 2 [grosze] InwBiskWłocł 1582/329.]

Synonimy: **1.** przyczyna, przyczynek, przydatek, przydawek, przymiot, przyprawa; **2.** przymieszanie; **b.** przyprawa, żużelica; **3.** lichwa, przydatek; **5.** przymiot; **a.** przymiota, przymiotek, wada; **6.** fałsz, hak, omyłka, oszukanie, oszustwo, podstęp.